

Viite: Lausuntopyyntö 7.6.2022 diaarinumero VN/23284/2021

Hallituksen esitys (luonnos) eduskunnalle laiksi poliisilain 9 luvun 1 ja 10 §:n muuttamisesta ja eräistä siihen liittyvistä laeista

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunnan (NAPE) pääsihteeri kiittää mahdollisuudesta lausua poliisin virka-avun maksullisuutta koskevassa asiassa. NAPE:n pääsihteerin lausunnossa keskitytään kyseisen esityksen niihin sisältöihin, joilla pyritään vahvistamaan lähisuhdeväkivallan ja sukupuolistuneen väkivallan uhrien suojaa ja oikeuksia.

Huomiot

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutosta poliisilakiin koskien poliisin antaman virka-avun maksullisuutta. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta oikeuksista annetun lain nojalla poliisin antama virka-apu olisi maksutonta lastensuojelutehtävässä ja sosiaalipäivystyksen tehtävässä. Poliisin antama virka-apu säilytettäisiin maksuttomina niissä tehtävissä, jotka olisivat säädetty esityksessä mainituissa muissa laeissa. Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että poliisin antaman virka-avun maksullisuudesta olisi mahdollista poiketa, jos se on perusteltua sosiaalisista, taloudellisista tai muista näihin verrattavista henkilökohtaisista syistä.

Esityksen tavoitteena on lisätä niiden henkilöiden suojaa, jotka ovat yhteiskunnassamme erityisen haavoittuvassa asemassa. Samalla pyritään turvaamaan poliisin ja sosiaalihuollon viranomaisten mahdollisuudet hoitaa niille laeissa säädetty tehtävät. **On tärkeää, että lähisuhdeväkivallan uhrin lähtökohtaisesti yhtenä haavoittuvassa asemassa olevana ryhmänä, jonka oikeuksia tällä lailla pyritään osaltaan vahvistamaan.** Tämä on tuotu lain muuttamisen perusteissa hyvin esiin esityksen sivulla 17 kohdassa 5.2.4.2 Vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon ja sivulla 18 kohdassa 5.2.4.3 Vaikutukset turvallisuuden tunteeseen ja kokemukseen.

NAPE:n pääsihteeri pitää ehdotettua esitystä poliisin virka-avun maksullisuudesta poikkeamisesta tarpeellisenä lähisuhdeväkivallan ja sukupuolistuneen väkivallan uhrien oikeuksien ja yhdenvertaisuuden vahvistamiseksi. Kuten NAPE on Poliisihallitukselle (6.4.2021) laatimassaan kannanotossaan todennut, lähisuhdeväkivallan uhrin laskuttaminen yksityishenkilönä poliisin antamasta virka-avusta on ongelmallista huomioiden poliisilain säädökset, lähisuhdeväkivallan aiheuttaman trauman ja seuraukset uhrin taloudelliseen asemaan. Väkivaltaisesta suhteesta irrottautuminen tuo usein monia erilaisia kuluja uhrille ja taustalla voi olla valmiiksi jo taloudellista väkivaltaa ja omaisuuden rikkomista sekä kodin tavaroiden ja huonekalujen uuteen asuntoon siirtämiseen liittyvää uhkailua.

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 52 ja 53/2015; Istanbulin sopimus) 18 artiklan 3 kohdan mukaan suojelua ja tukea koskevan sopimuksen IV luvun mukaisesti toteutettavat toimet ovat tarkoitettuja voimaannuttamaan väkivallan naisuhreja ja tekemään heistä taloudellisesti riippumattomia. **Istanbulin sopimuksen sisältämien velvoitteiden mukaisesti oikeus tukeen ja suojeluun ei saa siten olla riippuvainen uhrin varallisuudesta vaan palveluiden tulee tukea myös väkivallan uhrin taloudellista irtautumista väkivallan tekijästä.**

Esityksessä todetaan, että maksu voidaan jättää yksityiseltä henkilöltä perittämättä, jos se on perusteltua sosiaalisista, taloudellisista tai muihin näihin verrattavista henkilökohtaisista syistä. Virka-avun pyytäjän olisi ilmoitettava syystä pyytäänsä poliisilta virka-apua. Tällainen tilanne olisi esimerkiksi virka-apu lähisuhdeväkivallan uhrille, jolla väkivallan uhka on konkreettinen tai ikääntyneelle henkilölle, jolla on toimeentulovaikeuksia. Kyseessä olisi harkinnanvarainen edellytys virka-avun maksuttomuudelle. Kuitenkin poliisin olisi otettava huomioon perus- ja ihmisoikeuksista erityisesti yhdenvertaisuus maksuttomuudesta päättäessään. Perustetta maksuttomuudelle olisi siten arvioitava kunkin henkilön osalta erikseen.

Tältä osin NAPEn pääsihteeri esittää harkittavaksi, voisiko maksuttomuuden perusteluita sosiaalisista, taloudellisista tai muihin näihin verrattavista henkilökohtaisista syistä vielä tarkentaa lähisuhdeväkivallan uhrien osalta. Sellaisenaan perusteet eivät kuvaa riittävän täsmällisesti lähisuhdeväkivallan uhan tai riskin tilannetta, johon virka-apua pyydetään. Esitys jättää siis epäselväksi, voisiko joissakin tilanteissa poliisin antama virka-apu olla lähisuhdeväkivallan uhrille maksullista. **Lähisuhdeväkivallan uhrin oikeuksien näkökulmasta on ensiarvoisen tärkeää, että uhri voi kaikissa väkivaltaan liittyvissä tilanteissa turvautua poliisin apuun ilman, että uhrin täytyisi arvioida täyttyykö tilanteessa harkinnanvarainen edellytys virka-avun maksuttomuudelle vai onko kyseessä poliisilain 1 luvun 1 §:n mukaisen perustehtävä.** Kuten esityksessä todetaan, rajanveto poliisilain 9 luvun 1 §:ssä tarkoitetun virka-avun ja poliisilain 1 luvun 1 §:n mukaisen perustehtävän välillä voi olla tulkinnanvarainen.

Väkivallan uhan osoittaminen konkreettisesti voi olla hyvin haastavaa lähisuhdeväkivallan luonteen ja dynamiikan vuoksi. Kuten esityksessä (luku 5.2.4.3.) todetaan, haavoittuvassa asemassa olevan ihmisen pelko joutua väkivallan uhriksi perustuu hänen aiempaan kokemukseensa ja tietoonsa tilanteista, joissa hän on joutunut väkivallan uhriksi.

NAPEn pääsihteeri huomauttaa, että pitkään jatkuneissa tapauksissa uhan voi muodostaa myös muunlaiset asiat kuin selkeästi sanoitettu uhkaus. Väkivallan uhan konkreettisuus voi siten olla hyvinkin tulkinnanvaraista ja sisältää riskin, että tämä ymmärretään konkreettiseksi fyysisen väkivallan uhaksi vaikka kyse voi olla myös muunlaisesta väkivallasta (mm. seksuaaliväkivalta, pakottava kontrolli, digitaalinen vainoaminen).

On myös tärkeä huomioida, että virka-apua pyydetessä yksityishenkilön voi olla vaikeaa määritellä itsensä lähisuhdeväkivallan uhriksi ja muistaa ilmoittaa syy apua pyytäessään. **Siksi olisi tärkeää, että poliisi pyrkii selvittämään, onko virka-apupyynnön taustalla lähisuhdeväkivalta ja neuvoo väkivallan uhan alla olevaa yksityishenkilöä mahdollisuudesta maksuttomaan virka-apuun lähisuhdeväkivallan uhrina.**

Esityksessä todetaan, että virka-avun maksuttomuus sosiaalisin tai taloudellisin perustein voi madaltaa lähisuhdeväkivallan uhrin kynnystä ottaa yhteyttä poliisiin ja saada virka-apua. Lähisuhdeväkivallan uhri voi tarvita poliisin ja muiden toimijoiden apua toistuvasti, ennen kuin pääsee irti mahdollisesta väkivaltaisesta ihmissuhteesta. **NAPEn pääsihteeri muistuttaa, että erotilanne kasvattaa väkivallan riskiä ja perhesurmien taustalla on usein erotilanne. Siksi olisi tärkeää varmistaa, että poliisi virka-apua antaessaan ja muissa virkatehtävissään ohjaisi väkivallan uhrin lähisuhdeväkivallan uhrien palveluihin, esimerkiksi moniammatilliseen MARAK-työryhmään.**

Esityksen luvussa 2.1.1. tuodaan esimerkinomaisesti esille tilanne, jossa lähisuhdeväkivallan uhri voi yksityishenkilönä turvautua virka-apuun tilanteissa, joissa lähisuhdeväkivallan uhkaa kokeva puoliso parisuhteen päätyttyä hakee itselleen tarvitsemaansa ei-riidanalaista välttämätöntä irtainta omaisuutta puolisoitten yhteisestä kodista. NAPEn pääsihteeri nostaa myös esille, että aikuisten ja erityisesti nuorten aikuisten parisuhteet kuin myös parisuhteisiin liittyvät asumisjärjestelyt ovat moninaisia. Esimerkiksi ei-vakituisesti kumppaninsa luona asuva lähisuhdeväkivallan uhri voi myös joutua tilanteeseen, jossa turvautuminen poliisiin virka-apuun on välttämätöntä henkilökohtaisen omaisuuden hakemiseksi väkivallan tekijän kotoa.

Lopuksi NAPEn pääsihteeri muistuttaa, että on äärimmäisen tärkeää, että kyseistä lakimuutosta koskevat soveltamisohjeet tilanteen mukaisissa virkatehtävissä toimiville poliiseille ovat riittävän tarkat ja varmistavat sen, että haavoittuvassa asemassa olevia henkilöillä tarkoitetaan lasten ja nuorten lisäksi aina myös lähisuhdeväkivallan uhan alla olevia henkilöitä. Myös muilla viranomaisilla ja erityisesti väkivallan uhreille palveluita ja neuvontaa tarjoavilla tahoilla tulee olla tietoa siitä, miten poliisi soveltaa virka-avun maksullisuuteen liittyvää poikkeusta lähisuhdeväkivallan tilanteissa.

1.7.2022

Pääsihteeri Taina Riski

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunta